Nou estudi descobreix un marbre explotat a l’antiga Galícia fins ara inèdit: el jaciment d’As Eiras (Gondrame)

Una recerca interdisciplinària revela l’existència d’un marbre local utilitzat en època romana i altmedieval, fins ara desconegut

Un equip internacional encapçalat per investigadores del grup de recerca ArPA (Arqueometria i Produccions Artístiques) de l’Institut Català d’Arqueologia Clàssica (ICAC) ha publicat a Geoheritage un estudi que redefineix el mapa de l’explotació de marbres a l’antiga Gallaecia. La recerca documenta, per primera vegada, l’ús en època romana i medieval d’un **marbre blanc de gra mitjà a gruixut procedent de Gondrame (O Páramo, Lugo)**, un material fins ara no identificat del repertori de pedres ornamentals conegudes de la regió.

L’article, signat per Anna Gutiérrez Garcia-M. (ICAC), Marie-Claire Savin (ICAC/UAB), Silvia González Soutelo (UAM/MIAS), Isabelle Pianet (Archéosciences Bordeaux, UMR 6034), Mauro Brilli (IGAG, CNR, Roma) i Maria Pilar Lapuente (UniZar/ICAC), aporta **“una evidència sòlida que un marbre de gra gruixut de la zona de Gondrame va ser utilitzat en períodes romans i medievals”**. Aquesta descoberta qüestiona la idea tradicional que el marbre d’O Incio —caracteritzat arqueomètricament per primer cop pel mateix equip de recerca— era l’únic recurs local explotat a l’antiga Galícia.

Un marbre desconegut que apareix en inscripcions romanes

El punt de partida de la recerca va ser l’anàlisi macroscòpica de diverses inscripcions funeràries conservades als museus arqueològics de Lugo i Ourense. Totes presentaven un marbre de gra mitjà a gruixut (2–4 mm), amb bandes blanques i grisenques molt marcades, diferent de qualsevol altre marbre conegut a Hispània o al Mediterrani.

El següent pas va consistir a extreure algunes mostres per analitzar arqueomètricament aquestes peces, fet que va permetre confirmar que **“els trets mineropetrogràfics i els valors isotòpics no coincidien amb cap dels principals marbres blancs utilitzats pels romans”**. Aquesta singularitat va portar l’equip a plantejar la possibilitat que l’origen d’aquest marbre es trobés a la mateixa Galícia.

Carmen (poema) epigràfic funerari elaborat en una placa de marbre blanc de gra gruixut (IRPLu 88), conservada al Museo Arqueológico Provincial de Lugo (imatge: S. González Soutelo).

El jaciment d’As Eiras: un petit espai d’extracció, però clau

La prospecció geològica i arqueològica va permetre localitzar **cinc fronts d’extracció** al bosc d’As Eiras, a pocs quilòmetres de Portomarín (província de Lugo) i del curs del riu Miño. Malgrat la seva extensió modesta (aprox. 1 ha), aquest jaciment presenta clares evidències d’extracció de tradició preindustrial, com ara fronts de talla disposats en terrasses i adaptats a l’orografia del terreny, blocs abandonats de grans dimensions a les immediacions d’aquests fronts i marques de tascons emprats per a l’arrencada dels blocs.

Vista de blocs arrencats i abandonats al front 5 (a) i detall dels forats per inserir tascons conservats al front 4 (b) de la pedrera d'As Eiras (Gondrame) (imatges: A. Gutiérrez Garcia-M.).

Tot i que aquestes traces, per si soles, no permeten una adscripció cronològica concreta, la

definició arqueomètrica del marbre de la pedrera i els estudis de procedència desenvolupats en el marc de la tesi doctoral de Marie-Claire Savin han permès relacionar el marbre de l'aflorament que explota aquesta pedrera amb algunes de les poques inscripcions d'època romana documentades al territori gallec.

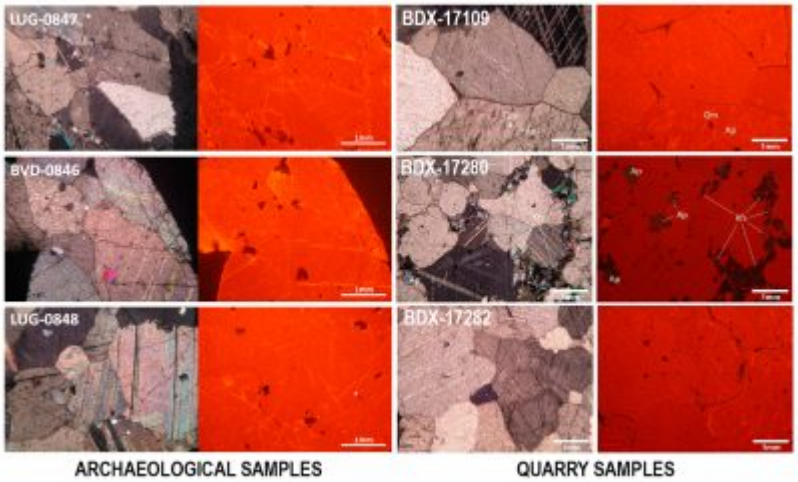

Comparació dels trets mineropetrogràfics (MOP) i de la catodoluminescència (CL) d'algunes peces de marbre documentades a Galícia (esquerra) i de diverses mostres geològiques obtingudes a la pedrera d'As Eiras (Gondrame) (imatges: M.-C. Savin).

Un ús més antic del que es pensava

L'ús local del marbre de Gondrame ja era conegut gràcies al fet que les esglésies romàniques de Portomarín van ser construïdes gairebé íntegrament amb aquest material. Tanmateix, els resultats d'aquest estudi apunten a un ús molt més reculat d'aquest marbre.

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

Façana de l'església de San Juan de Portomarín (a) i detall d'un dels blocs de la mateixa façana, on s'observa l'aspecte macroscòpic del marbre de Gondrame (b) (imatges: A. Gutiérrez Garcia-M.).

Gràcies a la cronologia de les peces epigràfiques elaborades en marbre de trets

mineropetrogràfics i isotòpics coherents amb les característiques del marbre de Gondrame, es confirma que els romans coneixien i explotaven aquest recurs lapidi. Probablement es tractava d'intervencions puntuals i de petita escala, però que ja es produïen en època altimperial, període al qual pertany l'altar funerari de Iulia Flaccilla conservat actualment al Museu de Lugo.

També destaca, entre els segles II i III d.C., la placa marmòria on es va inscriure un carmen (poema) funerari, reutilitzada posteriorment a l'emblemàtic edifici tardoantic de Santa Eulàlia de Bóveda.

Un marbre difícil de treballar, però carregat de prestigi

Tot i la seva granulometria gruixuda, que en dificulta la talla, en un territori dominat per granits, pissarres i gneis com Galícia el marbre blanc tenia un notable valor simbòlic i estètic, associat al prestigi i a la romanitat. En aquest context, s'entén l'aprofitament —encara que fos puntual— d'un aflorament de marbre de dimensions reduïdes com el d'As Eiras (Gondrame).

A més, el contrast cromàtic proporcionat per un marbre de tons clars (blancs i grisos clars) probablement devia aportar una major visibilitat a les peces. Segons els autors, **"la importància de disposar de marbre per a la societat o les elits de la Gallaecia romana era tal que s'utilitzaven materials rars i poc agraïts de treballar"**.

Una aportació decisiva al coneixement del patrimoni lapidi de Gallaecia i Hispània

La identificació del **marbre de Gondrame** s'emmarca en les línies de recerca desenvolupades des de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, dins del grup ArPA. El seu estudi ha permès ampliar el catàleg de marbres utilitzats a Hispània i incorporar aquest material a

la col·lecció de referència que, amb més de 8.000 mostres, constitueix la litoteca especialitzada més completa de la península Ibèrica.

L'estudi també subratlla la importància de les metodologies interdisciplinàries que combinen arqueologia, geologia, cartografia i anàlisis petrogràfiques i isotòpiques.

Referència de la publicació

Gutiérrez Garcia-M., A.; Savin, M.-C.; González Soutelo, S.; Pianet, I.; Brilli, M.; Lapuente Mercadal, M.P. **"New Evidence on Marble Exploitation in Ancient Northwestern Spain: The Quarry of As Eiras (Gondrame)"**, Geoheritage, 2026.

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)